

Міністерство освіти і науки України
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка
Криворізький державний педагогічний університет
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В РІЗНИХ СОЦІАЛЬНИХ ІНСТИТУЦІЯХ

Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції

Харків – 2023

Гетьман А.Ю. ПОНЯТТЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ОСІБ ПОХИЛОГО ВІКУ.....	53
Гончарова А.О. ПРОФІЛАКТИКА АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ: СТРАТЕГІЇ ДІЯЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	58
Григоренко В.Л. ЦІННОСТІ ІНКЛЮЗИВНОГО СУСПІЛЬСТВА У ВИХОВАННІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	62
Демідова Х.О. БІБЛІОТЕРАПІЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ.....	72
Джигурда К.Г. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДЕМОБІЛІЗОВАНИМИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ.....	75
Діденко Д.А., Кабусь Н.Д. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ГРОМАДЯН, ПОСТРАЖДАЛИХ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ.....	78
Доброносова Ю.Д. КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФЕНОМЕНОЛОГІЧНОЇ СОЦІОЛОГІЇ В РОЗУМІННІ ЦІННІСНИХ ЗАСАД СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ.....	85
Дроздовська А.В. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ЕМОЦІЙНОЇ НЕЗРІЛОСТІ У ДОРОСЛИХ.....	93
Єсіна Н.О., Кузнецов А.І. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ФАХІВЦІВ ДО ПРОФІЛАКТИКИ ВІКТИМНОСТІ ДІТЕЙ З НЕПОВНИХ СІМЕЙ.....	96
Жук В.О., Макар Л.М. ФОРМУВАННЯ КОМПОНЕНТІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ФАХІВЦЯ ДО СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ У ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАННЯХ.....	106
Жук С.О., Макар Л.М. КРИТЕРІЇ І ПОКАЗНИКИ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ДО РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНОЇ ІНІЦІАТИВНОСТІ МОЛОДІ У БЛАГОДІЙНИХ ФОНДАХ.....	113
Зацепа В.С. ЩОДО АКТУАЛЬНОСТІ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ В СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ.....	119
Зеня Д.М., Кабусь Н.Д. ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ОСОБАМИ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ.....	121
Зубарєв О.С. БУЛІНГ ТА СЕКСУАЛЬНІ ДОМАГАННЯ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	127

Все це сприятиме відновленню й зміцненню фізичного й психічного здоров'я ветеранів, їхній реінтеграції в суспільство через створення можливостей гідної праці й використання військових навичок у цивільній кар'єрі, сприятиме попередженню адаптаційних розладів під час повернення до цивільного життя.

Список використаних джерел:

1. Бриндіков Ю. Л. Реабілітація військовослужбовців учасників бойових дій в системі соціальних служб: теоретико-методичні основи: монографія. Хмельницький: Вид-во «Поліграфіст», 2018. 372 с.
2. Кокун О.М., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Олійник В.О., Хоружий С.М., Ларіонов С.О., Сириця М.В. Особливості надання психологічної допомоги військовослужбовцям, ветеранам та членам їхніх сімей цивільними психологами : метод. посіб. К. : 7БЦ, 2023. 175 с.
3. Логвінова О.Г., Рассказова О.І. Соціальна робота з військовослужбовцями та їхніми сім'ями в умовах тривалого конфлікту на Сході України. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 2021. Вип.2(7).С. 61-71.
4. Міністерство соціальної політики України підготувало фахівців соціальної роботи системи МВС. 16 червня 2023 р. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/22904.html>
5. Помічник ветерана: дорожня карта для громад, кандидатів та родин Захисників і Захисниць. URL: <https://mva.gov.ua/ua/pomichnik-veterana/opis-proyektu>

Діденко Д.А.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Кабусь Н.Д.

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи і соціальної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ ГАЛУЗІ ДО СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ РЕАБІЛІТАЦІЇ ГРОМАДЯН, ПОСТРАЖДАЛИХ ВНАСЛІДОК ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ

Анотація. Статтю присвячено висвітленню актуальної проблеми соціально-психологічної реабілітації громадян, постраждалих внаслідок військових дій. Висвітлено суть соціально-психологічної реабілітації,

спрямованої на корекцію психологічного стану особистості, відновлення її життєвої та соціальної активності, порушеної внаслідок переживання тривалих психотравмуючих подій. Така діяльність спрямована на розвиток здатності населення до самореабілітації, що потребує надання своєчасної соціально-педагогічної підтримки, спрямованої на відновлення психічного здоров'я особистості, подолання апатії, наснаження людини, відновлення її ресурсного стану, здатності досягати значущі цілі; стимулювання до особистісного розвитку, налагодження стосунків, подолання почуття відчуженості; попередження виникнення стресових розладів, проявів узалежненої чи девіантної поведінки. Обґрунтовано основні напрями підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до соціально-психологічної реабілітації громадян, постраждалих внаслідок війни.

Ключові слова: реабілітація, соціально-психологічна реабілітація, фахівці соціальної галузі, професійна підготовка.

Dmytro Didenko, Natalia Kabus. TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN THE SOCIAL FIELD FOR THE SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL REHABILITATION OF CITIZENS VICTIMS OF MILITARY OPERATIONS

Abstract. The article is dedicated to highlighting the current problem of social and psychological rehabilitation of citizens injured as a result of military operations. The essence of socio-psychological rehabilitation, aimed at correcting the psychological state of the individual, restoring his vital and social activity, disrupted as a result of experiencing long-term psychotraumatic events, is highlighted. Such activities are aimed at developing person's ability to self-rehabilitate, which requires providing timely socio-pedagogical support aimed at restoring the individual's mental health, restoring his resource state, and ability to achieve significant goals; stimulation of personal development, establishment of relationships, prevention of stress disorders, addictive or deviant behavior. The main areas of training of future

specialists in the social field for the social and psychological rehabilitation of citizens affected by the war are substantiated.

***Keywords:** rehabilitation, socio-psychological rehabilitation, specialists in the social field, professional training.*

Постановка проблеми. Вирішення проблеми соціально-психологічної реабілітації населення, що потерпає від травмівних ситуацій внаслідок військових дій, в сучасних умовах має вирішальне значення. Екстремальні події руйнівним чином впливають на психічне здоров'я населення, що зазнає впливу дестабілізуючих чинників, які виходять за межі звичайного, нормального людського досвіду й ускладнюють подальшу ефективну адаптацію й самореалізацію в соціумі, можливості життєтворення особистості. Відповідно до висновків ВООЗ майже всі люди, які постраждали від надзвичайних ситуацій, катастроф, військових дій, відчувають психологічний стрес, який для більшості людей має довготривалий вплив і дуже повільно зменшується з часом [2]. За попередніми прогнозами на даному етапі військових дій соціально-психологічної реабілітації буде потребувати близько 15 млн. українців [1]. Водночас високий рівень психічного здоров'я нації має вирішальне значення і є стратегічним ресурсом відновлення як окремих людей, так і країни в цілому. З огляду на це, підготовка фахівців соціальної галузі до реабілітації уразливих груп населення, стабілізації психічного стану й відновлення життєвої активності громадян стає важливим завданням в сучасних умовах.

Аналіз досліджень. Аналіз наукової літератури свідчить, що дослідженню різних аспектів соціально-психологічної реабілітації громадян внаслідок травмівного досвіду присвячені праці Г. Бойко, Л. Гридковець, Л. Жиленко, Н. Журавльової, О. Запорожець, О. Зінченко, А. Мельник, В. Поліщук, Т. Титаренко, Т. Туриніної та інших вчених, які досліджували наслідки впливу травмівного досвіду на людину, питання збереження психологічного здоров'я особистості в умовах тривалої травматизації,

проблеми соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб, особливості психологічної реабілітації військовослужбовців. Водночас потребує дослідження система соціально-педагогічної роботи з соціально-психологічної реабілітації громадян, постраждалих внаслідок бойових дій, а також формування готовності майбутніх фахівців соціальної галузі до такої діяльності, що є професійною необхідністю в умовах сьогодення.

Метою статті є висвітлення основних аспектів підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до соціально-психологічної реабілітації громадян, які постраждали внаслідок бойових дій.

Виклад основного матеріалу. Здійснений науковий пошук свідчить, що серед усіх можливих наслідків військових дій вплив на психічне здоров'я населення є одним із найвагоміших. Міністр охорони здоров'я В. Ляшко зазначає: «З кожним днем кількість людей, які відчуватимуть наслідки війни для свого психічного здоров'я, зростатиме. Навіть тих, хто зміг стійко перенести перші місяці війни, чекає ментальне виснаження, адже звикання до постійного перебування в умовах війни також негативного впливає на психічне здоров'я» [1]. За даними МОЗ, найбільшого руйнівного впливу зазнають військові, їхні родини; медики, волонтери; громадяни, постраждалі від бойових дій, військових злочинів та полону; члени родин загиблих, полонених, зниклих безвісти, постраждалих від бойових дій та військових злочинів; люди з територій, які були окупованими або на яких відбувались активні бойові дії; особи та сім'ї, які втратили домівки і є вимушено переміщеними, причому найуразливішими групами є діти, люди старшого віку та особи з інвалідністю [2]. Все це потребує реалізації системи роботи з подолання психологічних наслідків війни й відновлення здатності громадян до активного життєтворення.

У травні 2022 р. за ініціативою першої леді України Олени Зеленської та підтримки МОЗ України та ВООЗ, на державному рівні розпочато реалізацію Національної програми ментального здоров'я та психосоціальної підтримки «Ти як?», яка має на меті допомогти громадянам подолати стрес, пов'язаний із війною, наслідки пережитих травматичних подій та травмивного досвіду,

посилити стійкість, запобігти розвитку тривожних розладів та ментальних порушень, пригнічених, депресивних станів, адже психологічні проблеми наростають непомітно, впливають на всі сфери життя та знижують здатність протистояти викликам. Реалізація програми передбачає здійснення широкомасштабної просвітницької діяльності з метою оволодіння населенням навичками самопомоги, а також розширення системи соціально-психологічної підтримки, що дозволяє різними засобами допомогти особистості, якщо вона не справляється самотійно.

У цьому контексті важливим є цілеспрямована підготовка й постійне підвищення кваліфікації психологів, соціальних педагогів, соціальних працівників, які можуть надавати соціально-психологічну допомогу й підтримку тим, хто її потребує. Наразі функціонує мережа центрів, платформ, «гарячих ліній» психологічної допомоги населенню; розроблено єдині стандарти інформаційного висвітлення подій війни з метою уникнення вторинної травматизації населення через медіа; створені корисні посібники, короткометражні відео, які в доступній формі висвітлюють як піклуватися про своє психічне здоров'я і здоров'я своїх близьких під час збройних конфліктів, стихійних лих, вимушених міграцій і катастроф. У закладах освіти запроваджуються щоденні психологічні хвилинки, громадські організації та благодійні фонди реалізують програми та проєкти психосоціальної допомоги й підтримки населення, що передбачає організацію й проведення арт-терапевтичних заходів, тренінгових занять з освоєння ефективних копінг-стратегій, формування навичок саморегуляції й надання первинної психологічної допомоги іншим, опанування знань з екстреної допомоги і тактичної медицини. Важливим є залучення населення до активної громадської та волонтерської діяльності з допомоги військовим, людям старшого віку та іншим вразливим групам, що сприяє підвищенню резильєнтності й оволодінню активними копінг-стратегіями подолання складних життєвих ситуацій, адже, як відзначають фахівці, найефективніші копінг-стратегії спрямовані на пошук

вирішення стресових, проблемних ситуацій, а найменш успішні пов'язані з уникненням та втечею від стресової ситуації, спробами відсторонитись від неї.

Фахівці соціальної галузі – соціальні педагоги, соціальні працівники, які у професійній діяльності взаємодіють з дітьми та дорослими, людьми старшого віку в різних соціальних сферах та інституціях, мають бути здатними на професійному рівні здійснювати просвітницьку, діагностичну, консультативну, профілактичну роботу в досліджуваному напрямі, сприяти соціально-психологічній реабілітації населення, активізації ресурсного потенціалу громадян для само- і взаємодопомоги. У цьому контексті важливим є всебічне інформування населення про способи подолання стресу й збереження й відновлення психічного здоров'я у кризових ситуаціях, розвиток критичного мислення, навичок з аналізу та оцінки відповідних ризиків, інформаційної гігієни. Другим важливим напрямом є надання своєчасної психологічної підтримки і практичної допомоги тим, хто цього потребує; комплексної допомоги постраждалим від бойових дій; контроль і моніторинг стану психічного здоров'я в конкретному соціумі; пошук нових наукових і практичних рішень під час пошуку ефективних способів соціально-психологічної реабілітації, корекції поведінкових реакцій та вироблення алгоритмів організації повсякденної життєдіяльності в умовах військових дій [3; 4].

Під соціально-психологічною реабілітацією громадян, постраждалих внаслідок військових дій у нашому дослідженні розуміємо систему заходів, спрямованих на корекцію психологічного стану особистості, відновлення її життєвої та соціальної активності, порушеної внаслідок переживання тривалих психотравмуючих подій, розвиток здатності населення до самореабілітації, активних дій самої людини для відновлення власного стану й допомоги тим, хто її потребує. Соціально-психологічна реабілітація передбачає надання своєчасної соціально-педагогічної підтримки, спрямованої на відновлення психічного здоров'я особистості, подолання апатії, наснаження людини, відновлення її ресурсного стану, здатності досягати значущі цілі; стимулювання

до особистісного розвитку, налагодження стосунків, подолання почуття відчуженості; попередження виникнення посттравматичних стресових розладів, проявів узалежненої чи девіантної поведінки.

Підготовка майбутніх фахівців соціальної галузі до соціально-психологічної реабілітації громадян, постраждалих внаслідок бойових дій має бути спрямована на формування у майбутніх фахівців теоретичної і практичної готовності до професійної діяльності в цьому напрямі, що передбачає ознайомлення з особливостями психологічного стану людей, які пережили бойові дії, видами соціальної допомоги та підтримки постраждалих, законодавчою базою щодо соціального захисту й реабілітації населення, етичними аспектами роботи з постраждалими від бойових дій, опанування конкретними техніками соціально-психологічної допомоги, формування вмінь використовувати науково обґрунтовані доказові реабілітаційні програми та інтервенції, застосовувати перспективний досвід під час розробки та реалізації комплексної програми соціально-педагогічної діяльності з соціально-психологічної реабілітації в різних соціальних інституціях з урахуванням особливостей цільової аудиторії.

Висновки. Таким чином, ефективність підготовки фахівців соціальної сфери до соціально-психологічної реабілітації громадян, постраждалих внаслідок військових дій, забезпечується реалізацією міждисциплінарного інтегрованого підходу під час професійної підготовки, який передбачає поєднання теоретичних знань з різних галузей – психології, соціології, медицини, права, що дозволяє розуміти складність потреб постраждалих та ширший контекст їхньої реабілітації, з одночасним формуванням практичних, необхідних для роботи в галузі соціально-психологічної реабілітації. Це потребує ознайомлення з кращими практиками соціально-психологічної реабілітації, широкого застосування симуляційних вправ, рольових ігор та практикумів для відпрацювання навичок ефективного спілкування та психологічної підтримки з дотриманням професійних норм та стандартів; постійного навчання й самоосвіти майбутніх фахівців в цьому напрямі через

долучення до сертифікованих онлайн-курсів, вебінарів, семінарів та майстер-класів фахівців-практиків в галузі соціальної роботи та психології, які поширюють свої знання та досвід.

Перспективою подальших досліджень є розробка системи професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної галузі до соціально-психологічної реабілітації військових та цивільного населення, постраждалих внаслідок бойових дій, адже збереження й відновлення психічного здоров'я й соціальної активності громадян має вирішальне значення для відновлення як окремої особистості, так і суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Вплив війни на психічне здоров'я – колосальний, – Віктор Ляшко. 7 червня, 2022. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vpliv-vijni-na-psihichne-zdorovya-kolosalnij-viktor-lyashko>
2. Дослідження соціально-психологічних проблем і потреб осіб постраждалих внаслідок війни. URL: <https://www.prostir.ua/?news=doslidzhennya-sotsialno-psyholohichnyh-problem-i-potreb-osib-postrazhdalych-vnaslidok-vijny-chy-aktualna-narazi-postvojenno-sotsialno-psyholohichna-reabilitatsiya>
3. Іванова О.Л., Пінчук І.Я., Хаустова О.О., Степанова Н.М., Чайка А.В., Пінчук А.О. Методичні рекомендації щодо надання першої психологічної допомоги сім'ям з дітьми, дітям, які перебувають/перебували у зоні збройного конфлікту. *Підтримка реформи соціального сектору в Україні /* під ред. О.Л. Іванова. URL: <http://zn-upszn.at.ua/DOK/methodic.pdf>
4. Українське суспільство в умовах війни. 2022: колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с.

Доброносова Ю.Д.
кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри філософії та педагогіки
Національного транспортного університету

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ФЕНОМЕНОЛОГІЧНОЇ СОЦІОЛОГІЇ В РОЗУМІННІ ЦІННІСНИХ ЗАСАД СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Анотація. Автор стверджує, що концептуальні пропозиції феноменологічної соціології дозволяють відкрити нові перспективи поєднання